

et Ambrosii testimoniis adversus quemdam secus sentientem. At oppositum invenio apud Augustinum ipsum in sermone 20 de Verbis Apostoli, cap. 6, ubi expendens, « quare » duobus catechumenis, uno probro, altero improbo, « iste adductus est a gubernatione Dei, ut baptizaretur: ille autem, cum bene catechumenus vixerit, subita ruina mortuus est, et ad baptismum non pervenit; » hoc unum respondet: « Quære merita, non invenies, nisi pœnam; quære gratiam, o altitudo divitiarum. » Hinc apparet Augustinum sensisse hoc loco, bono illi catechumeno, quod ad baptismi gratiam non pervenit, deputari ad pœnam, nec bonos mores ad salutem profuisse. Quod unum Rabanus et Alcuinus fortasse docuerint, tametsi cum Ambrosio et Augustino alio in loco admiserint, bonis catechumenis, qui magna ac perfecta B charitate baptismi gratiam desideraverint, non obesse quod rapti sint ante suscepta mysteria: secus si re-

missa, quamvis bonis operibus præditi fuerint. Quamquam omnes universim catechumenos *sine redemptione baptismi defunctos*, sacra oblatione et Ecclesiæ suffragiis privat concilium Bracarense secundum cap. 17.

52. Denique nonnulli vitio vertunt Rabano quod Gotescalcum ejusque doctrinam damnaverit. At ex opposito sunt qui Rabani factum hac in parte probent. Sane ipsum recte sensisse de prædestinatione constat ex ejus epistolis superius laudatis: atque etiamsi Gotescalci sententiam itidem rectam fuisse concedamus, non immerito tamen repressus a Rabano est: tum quia prædicationis officium in ejus provincia temere usurpavit, tum quia nimis quam pertinaciter vocabulo prædestinationis in sequiorem partem abuti credebatur cum populi offensa. quo in sensu hæc vox rarius a Patribus sumitur.

B. RABANI MAURI VITA

AUCTORE RUDOLFO SCHOLASTICO EJUS DISCIPULO

(Apud Mabill., Annal. SS. ord. S. Bened., sæc. iv parte II.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Librum de gestis RABANI, seu *HRabani*, alio nomine MAURI, monachi primum, dein abbatis Fuldensis, ac demum archiepiscopi Moguntini, scripsit Rudolfus, seu HRuodolfus, Rodulfusve, Fuldensis monachus, ipsius Rabani discipulus, is qui sanctæ Liobæ abbatissæ Bischofheimensis Vitam in litteras retulit, editam in sæculi tertii parte secunda, ubi plura de Rudolfo diximus. Dubium est an HRuodolfus scholasticus et cancellarius, qui Ratgario abbate quasdam litteras donationum pro monasterio suo exaravit anno primo Ludovici Augusti, apud Pistorium pag. 524, idem sit cum Rudolfo isto: an vero Rudolfus subdiaconus, qui alias postea scripsit anno ejusdem Augusti octavo, pag. 530, et anno decimo, pag. 534, 535. Certe cum Rudolfus istius Vitæ conditor fuerit Rabani discipulus, eum Ratgarii abbatis tempore, quo Rabanus Fuldæ litteras docebat, jam cancellarium et scholasticum dictum fuisse non puto. Veri similis est, ipsummet esse Rudolfum subdiaconum, qui anno Ludovici octavo chartam condidit *vice Althuringi presbyteri*: ac proinde nondum cancellarius. Presbyter deinde scholis præfectus est post Rabanum, quem suum ipsius præceptorem vocat in prologis Vitæ subjectæ et sanctæ Liobæ, cujus Vitam aggressus est *imperio venerandi Patris*, ut ipse ait, *ac præceptoris mei HRabani*. Eum *oratorem, confessorumque suum*, ac scholarum Fuldensium præfectum appellat Ludovicus Germaniæ rex in charta donationis, cujus fragmentum refert Browerus in cap. 14 libri in Antiquitatum Fuldensium. Sane Ermenricus levita, Elewangensis monachus, Vitam sancti Soli nuncupat *omni in arte celeberrimo domino Ruodolfo meo didascalo, a quo bonitatem ac doctrinam se in annis juvenilibus prælibasse fatetur*. Rabani Vitam integram an absolverit Rudolfus, incertum; nusquam enim integra prodiit in lucem: sed deficit in enumeratione Rabani Operum, nulla ejus archiepiscopalis regiminis mentione facta, tum apud Serarium in Historia Moguntina, tum apud Colverium initio Rabani Operum, tum apud Browerum

in Antiquitatibus Fuldensibus, et Bollandum in Februario suo.

2. Hanc Rudolfi lucubrationem si legit, in justæ Vitæ numero non habuit Joannes Trithemius, qui in prologo Vitæ Rabani, quam tribus libris hortatu Alberti Moguntinensis pontificis digessit anno 1515, hæc habet: « Nec mirum si plura gestorum ejus silentio pertransivi, quippe qui nullum ante me fixum, solidum et sufficientem de hac ipsa materia potui habere scriptorem, sed primus auctor esse sine præcedente compellor. » Et infra: « Plures, fateor, historiarum scriptores varia laudum præconia de hoc beatissimo atque doctissimo viro in suis lucubrationibus passim hinc inde scripserunt: quorum tamen nullus Vitam ejus continuata serie composuit. » Propterea ad eam scribendam impulsus est Trithemius, illamque in tres, ut dixi, libros distinxit: quorum primus est de Rabani vita privata, secundus de ejus regimine abbatiæ, tertius de episcopali. In ea lucubratione Trithemius aliquoties usus est testimonio Meginfridi Fuldensis monachi sæculo xii, *ex volumine De temporibus gratiæ*, hactenus inedito, in quo Rabani sæpius meminit. Cæterum etsi Trithemii opus de Ratano spernendum non sit, ut tamen recuderetur, non visum est operæ pretium, propter multiplicia errata quæ in eo commisit: maxime cum istud opus exstet initio Rabani Operum et in Februario Bollandiano, ubi Godefridus Heuschenius Rabani Vitam eruditius commentariis illustravit. Nobis proinde sat erit habere libellum Rudolfi, cui historicum Rabani Elogium vice commentarii præmisimus.

3. A sancto Bonifacio Rabanus Moguntiacensis episcopus, vitæ sanctimonia præditus, tertius est ex ordine sancti Benedicti, ex quo educti sunt quotquot fere illam sedem tenuerunt post Rabanum ad sæculum usque duodecimum. Omnino tredecim numerabat Paulus Langius, ex ipsius Chronico Citizenensi. Non mirum proinde, si tot in illis partibus fuerint Benedictinæ familiæ monasteria, adeo ut « in sola provincia Moguntina » Trithemii tempore superessent « centum viginti quatuor abbatæ nostri ordi-

nis. præter illas quæ ab ordine dimembratæ sunt, quarum numerus denarium superat, teste ipso Trithemio in lib. 1 de Viris illustribus ord. S. Benedicti, cap. 2.

PRÆFATIO AUCTORIS.

1. Scriptores rerum ecclesiasticarum cum sapienter, tum etiam utiliter instituerunt, vitas et facta iustorum, et secundum divina præcepta viventium virorum, per litterarum revelationes tradere posteris. Merito a fidelibus magnis ideo laudibus extollendi, quod non invidiose silentes ea prætermiserunt; sed charitate, quæ omnibus prodesse desiderat, abundantes, ad exemplum recte vivendi cunctis imitari volentibus fidei veritate subnixi protulerunt. Si enim non ita fecissent, nequaquam scire potuissemus quid sancti patriarchæ, quid prophetæ, quid apostoli, quid etiam cæteri sancti martyres et confessores Christi gesserint, vel docuerint, quibusque signis et virtutibus ante vel post mortem suam claruerint; nisi ex eorum scriptis credita et intellecta nosceremus; qui ea non captandæ propriæ laudis intentione protulerunt, sed ut per ejusmodi exempla ad emendandos pravos mores humanæ præsumptionis, et ad collaudandam divinæ majestatis potentiam quorumcunque animos incitarent. Itaque eorum laudabile institutum pro modulo meo sequens, facultate qua valeo scribere nitor virtutes et miracula quæ Deus per sanctos suos modernis temporibus facere dignatus est, quorum sacri cineres regionem nostram illati, quotidie fidelibus causa salutis existunt, credens me non inaniter, imo utiliter, et nihilmetipsi et multis aliis laborare: mihi quidem, quia præmium laboris mei cum eis, quos ob laudem Dei in simili opere sudantes imitatus sum, me habiturum esse per Dei gratiam confidens; aliis vero, quia rebus cognitis veneranda sanctorum solemnia fidelius amplectuntur, et majore mentis devotione accensi, in laudem Creatoris sui lætius assurgunt.

2. Temporibus igitur Ludovici imperatoris, qui post genitorem suum Carolum Magnum imperatorem, per annos septem et viginti Francorum tenuit imperium, multorum reliquiæ sanctorum ab urbe Roma in Franciam delatæ sunt: quarum aliæ quidem ab eis adductæ sunt, qui jussu dominorum suorum ut id efficerent Romam profecti sunt; aliæ

^a Non completos, requisitis octo fere mensibus. D Successit patri vita functo an. Chr. 814, die 28 Jan. Vivere desit anno 840; die 21 Maii. BOLL.

^b Hæc fere sunt Eginhardi verba. MAB.

^c Coluntur hi 2 Junii. Vide Historiam translationis reliquiarum Marcellini et Petri ab Eginhardo descriptam. Exstat de eadem translatione carmen beati Rabani, tom. VI Operum ejus, estque hymnus 24. BOLL.

^d De horum reliquiis Romæ obtentis et sibi missis agit Eginhardus l. iv citatæ Historiæ translationis reliquiarum SS. Petri et Marcellini. Id.

^e Browerus, ab Einardo abbate, perperam. Reliquiæ namque SS. Marcellini et Petri ei Roma apportatæ sunt a Ratleio notario suo; aliæ vero a quodam monacho suo alioque, Sabbatino dicto, familiari Deusdonæ diaconi Romanæ Ecclesiæ, cujus industria fuerant impetratæ. Id.

PATROL. CVII.

A vero per clericos sanctæ sedis apostolicæ et civis Romanæ urbis allatæ, vel per viam qua ferebantur, vel in locis quibus susceptæ et conditæ sunt, multis et magnis miraculorum signis, cujus essent apud Deum meriti claruerunt. Constat namque reliquias sancti Sebastiani martyris ab urbe Roma devectas, et ab Hilduino abbate apud Augustam Suessionum [Al., Suessorum] Galliæ civitatem, in ecclesia sancti Medardi confessoris venerabiliter conditas, tantis et inauditis omnibus retro generationibus florere miraculis, ut revelatio eorum fidem excederet ^b, nisi certum esset omnibus fideliter credentibus, quod Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui gloriosus est in sanctis suis, mirabilis in majestatibus, faciensque prodigia, omnia quæcunque voluerit in cælo et in terra sine ulla difficultate potest efficere. Ossa quoque beatorum martyrum Marcellini et Petri ^c, Proti atque Hyacinthi ^d, cum reliquiis sancti Hermetis, non minore miraculorum gloria in diversis sanitatibus infirmantium quotidie fulgent: quæ et ipsa a Roma translata, et Einardo ^e abbati adducta, juxta Mœnum Germaniæ fluvium, in villa quæ prius Mullinheim, nunc autem Saligunstat ^f dicitur, digna celebratione a fidelibus venerantur. De quorum translatione simul et virtutibus, quas per eos Deus operatus est, quia diligenter memoriæ traditum est, hic dicere omitto.

3. De ossibus vero beati Alexandri martyris, et aliorum sanctorum quorum nomina suis locis dicuntur, scribendum esse censeo qualiter, et a quibus, vel ad quæ loca translata sint, quibusque signis et virtutibus, sive in itinere quo ferebantur, sive in locis quibus condita sunt, floruerint, memoriæ mandandum: ut cum de translatione et miraculis eorum secundum veritatem gestorum fuerit sermo prolatus, quibus in locis a fidelibus veneranda debeant inveniri, per hæc scripta valeat agnosci.

INCIPIT VITA.

4. In ea parte Germaniæ quam Franci qui dicuntur Orientales inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis ^g Fulda vocatus, situs in saltu magno, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Buchonia ^h appellatur: quem sanctus Bonifacius martyr, legatus in Germaniam ab apostolica sede dire-

^f Id est *beata civitas*. Unde Trithemius corrigendus qui in compendio de Origine gentis Francorum, ex Hunibaldi fabulosis libris, tradit in Clodio Crinito urbem hanc conditam a *Salagasto sapiente et philosopho Francorum, ac legum Salicarum scriptore*: subjungitque eum in hac a se nominata urbe mortuum, combustum, urnæque impositum an. Clodii 16. Id.

^g Hic Buchoniam Hassiamque perlapsus Visurgi miscetur. Id.

^h Aliis, *Buchonia*, a fagis nomen sortita, quæ Teutonibus *buchen* dicuntur. Ita Candidus beati Rabani discipulus, in Vita Eigilis abbatis:

. . . Patriis evectus ab oris
Ductur in silvam, fagi de nomine dictam
Buchoniam.

ctus, et episcopus Moguntiaccensis ecclesie ordinatus, quia secretus erat et a populari frequentia valde remotus, impetravit a Karlmanno a regi b Francorum, et cum auctoritate Zachariae c, sanctae sedis apostolicae summi pontificis, monasterium in eo constituit monachorum, anno ante passionem suam decimo, qui fuit ab Incarnatione Dominica quartus et quadragessimus et septingentesimus annus.

5. Huic itaque monasterio quintus a beato Bonifacio praefuit in regimine Rabanus abbas et praceptor meus, vir valde religiosus, et in Scripturis divinis apprime eruditus: cuius omne studium fuit in meditatione legis Domini et in doctrina veritatis, curaque maxima circa disciplinam monasticam et profectum discipulorum. Mens ejus ad ea disponenda quae ad cultum divinum pertinent semper erat B intenta. Quotiescunque a curis saecularibus (quas, prout possibile erat, toto nisu declinabat) liber esse permittebatur, aut alios sacris litteris instruebat, aut in legendo vel dictando divinis Scripturis semetipsum pascebat. Inter haec et alia quibus in oratione, vigiliis et abstinentia, caeterisque virtutum titulis formam se sibi subditis praebat, monasterium d totum domibus apertis [*Fortē, aptis*] et habitaculis congruentibus exstruxit; et ecclesiam ex diverso metallorum pretiosarumque vestium genere pulchra varietate decoravit. Per cellas quoque fratrum sibi commissorum et per alia loca multa ad se pertinentia, in quibus prius non erant, ecclesias cum permissione episcopi sui construxit: quas collectis undecunque sanctorum reliquiis, eorum nomine et C honore consecrari fecit.

6. Erant etiam per diversas provincias praedia monasterio subjacentia, partim ex donis regum, partim ex liberalitate fidelium personarum, propter amorem Dei et venerationem sancti martyris Bonifacii illuc collata: quorum alia quidem per villicos ordinavit, alia vero, et maxime illa in quibus ecclesiae fuerant, presbyteris e procuranda atque disponenda commisit. E quibus, qui in Italia praedium procurabat, quod Adumar quondam comes sancto Bonifacio tradidit, nomine Addo, inde rediens, inter caetera retulit Alabingum [*Al., Halabingum*] quemdam, potentem in Italia virum, mandasse ab-

a Huic an. Chr. 741, a morte patris Caroli Martelli cessit Francia Orientalis, cum Thuringia, Suevia, sive Alamania, relictis Pippino fratri Burgundia, Provincia, Neustria. Anno 747 monasticum institutum amplexus, vitam sancte sinit. BOLL.

b Potestate, non titulo rex fuit: quem frater ejus Pippinus, Childerico Merovingorum postremo in monasterium detruso, auctoritate S. Zachariae pontificis, obtinuit ann. Christi 752. Ib.

c Praefuit Ecclesiae a 6 Decemb. anni 741 ad 15 Martii anni 752, quo die colitur. Ib.

d Legendus Browerus de Fuld. Antiq., potissimum cap. 3 et 4 lib. 1, ubi primordia fundati conditque monasterii profert. Ib.

e Presbyteri illi monachi erant, quos praepositos jam tum appellabant, infra num. 13. Huic praepositarum (ut vocant) origo. MAB.

f De Deusdona, ejusque familiari Sabbatino, ita Browerus l. in Fuld. Antiq., c. 13: « Utriusque ut in

bati, quod cujusdam sancti martyris ossa vellet ei transmittere, si congruus ab eo venerationi illius locus exhiberetur, partemque hereditatis suae quam in Francia, unde oriundus fuit, habebat, solenni donatione loco illi conferre disponderet, ad deservendum usibus eorum qui ibi essent servituri. Quibus ille auditis, quia multum in Domino gavisus, talium rerum desiderio non parum movebatur, absolutisque celeriter causis propter quas presbyter venerat, remisit eum in Italiam, mandans memorato viro Alabingo in translatione reliquiarum sancti illius martyris non segnerit agendum; quin potius propter varios eventus rerum omni velocitate ut efficeretur esse festinandum. Jam se divinis officiis faciendis basilicam congruentem habere constructam, et omnia parata quae ad susceptionem et cultum hujusmodi rerum usus exposcit; neque aliquid esse ex hac parte impedimenti, quin pollicitationem suam, si voluntas non defuerit, valeat implere.

7. Cumque profectus esset presbyter, ut in Italiam reverteretur, contigit ut quidam diaconus Romanae Ecclesiae, nomine Deusdona f, veniret in Franciam, specie quidem quasi pro quibusdam suis necessitatibus regis opem imploraturus; re autem vera sanctorum quas secum habebat reliquias alicui religiosorum in Francia virorum daturus, cujus adjutorio posset inopiae suae aliquid capere supplementum. Transcens igitur Alpium jugis, cum ad plana et campestria descendisset in finibus Alamanorum, venit ad quamdam villam, quae vocatur C *Kentibruo*, in pago *Turihgawe* g, ubi ecclesiam cum reliquiis ingressus, cum benigne a presbytero susceptus esset, dedit ei partem reliquiarum beati Alexandri h martyris sub altare ecclesiae collocandam. Quo facto, mox quanti meriti apud Deum esset miraculis declarantibus coepit ostendi. Audientes enim populi sanctorum allatas reliquias esse, debiles et aegrotos et variis incommodis afflictos undique coeperunt adducere, credentes per orationes sanctorum pristinam recuperare sanitatem. Inter quos femina quaedam, immundo spiritu possessa, basilicam introivit; cumque a presbytero juxta morem ecclesiasticum exorcizaretur, per os illius daemone respondit, si ab ea fuisset ejectus, statim in aliud vas

D reliquiis tractandis exportandisque solertiam veteres approbent, keti forte rerum successu, eos tamen in re tam sacra, neque optima fide, neque casto versatos, qui Eginhardum adierit, facile quivis intelliget. Sed idem nihilominus praecclare industrii homines operam itidem hic Rabano impigre navarunt, quod ex Rudolphi Historia manifestum evadit; quam quisquis cum Eginhardi Commentario conferre voluerit mutua opera majorem illico utrinque faciem allucere sibi sentiet. » BOLL.

g Browerus, Zurichgaw, adnotatque: « Thurihgawe, Thigaw vel Durgow, notus in Alemannia et finibus Helvetiorum tractus, » inter Constantiam et Tigurum. Ib.

h Infra n. 14 papa dicitur, uti etiam a Rabano poemate 109 et 117. Colitur 3 Maii. Caput ejus a Leone IV in Urbem illatum scribit Anastasius Bibliothecarius. Ib.

quod sibi in eadem regione concessum esset, ingredi deberet : Othmarum quemdam , quem intraturus esset, ex nomine designans. Ad quem presbyter, quia non procul habitabat, mox nuntium mittens, jussit ut, confessione facta, peccatorum poenitentiam ageret, ne forte facinorum suorum merito fieret inimici ^a. Qui præceptis obediens ad poenitentiam, quam diabolus semper aversatur, tota mente confugiens, insidias evasit inimici : dæmon vero per virtutem sancti martyris ipsa die ejectus, feminam quam tenebat sanæ mentis et incolumem reliquit.

8. Item quædam femina, orationis causa veniens ad reliquias sancti, duas inaures aureas pro munere obtulit ad altare : quas ancilla, quæ in ejus obsequio erat, super altare positas concupiscens, cum inter cæteras mulieres quæ advenerant orationi incumberet, optavit in corde suo ut eas cum justitia redemptas habere potuisset. Cumque inter orandum id animo volutaret, mox mirum in modum, aliis ab oratione surgentibus, ipsa se erigere nullatenus potuit; sed ita, ut super genua sua orationi incubuit, quodam rigore contracta permansit. Interrogata autem a presbytero causam peccati, cujus merito tantam subitam membrorum contractionem pertulisset, vel quid animo gereret quando in oratione procubuit, respondit nullam sibi aliam læsionis suæ causam videri quam inaurium illarum concupiscentiam. Cui presbyter : Si sancti, Alexandri voluntas sit, ut eas, sicut desiderasti, possideas, surge et tolle illas de altari. Ad cujus vocem mox illa sanitate recepta surrexit, linteumque quod circa caput suum habuit ad altare volens offerre, nullo conamine de capite potuit abstrahere. Quod cum videret presbyter, et ex recuperatione sanitatis intelligeret, puellæ etiam inaures quas desideraverat divinitus esse concessas, datis ei inauribus ait : Accipe munus quod desiderasti, idque tibi gratis a sancto Dei, non pro temporali pretio cognosce esse donatum. Illa vero gratias agens Deo, et merita sancti Alexandri glorificans, domum cum domina sua gaudens reversa est.

9. Postea contigit quasdam pauperulas mulieres orandi gratia ad sanctas illas reliquias devota mente properantes venisse ad fluvium Turiseo ^b; cumque non possent absque navigio transire, nec haberent quod pro nautico darent, (non enim eis erant nisi quinque tantum panes ad viaticum) nauta autem cum vehementer instaret nauticum ab eis exigens, tandem obtulerunt ei quatuor panes, uno tantum sibi ob necessitatem victus reservato. Sed cum ille adhuc non acquievisset, dederunt ei et quantum, magis eligentes ad tempus famem moribundi corporis perpeti, quam victuram perpetuo animam sanctæ orationis fructu privare. Recepto autem quinto pane, in alteram amnis ripam feminas miser ille navigio transposuit; assumptisque panibus ac cæteris quas

A simili inhumanitate contraxerat rebus, ad propria redire volens, subita nervorum duritia ita deriguit, ut de loco in quo erat ullo se conamine movere non posset; stabatque stupefactus, ac pavore percussus cogitare cœpit unde ei tanti mali contingeret casus. Tandem accusante conscientia in se reversus, scelus quod commiserat recognoscit; commissique poenitens, ad sancti reliquias, quæ jam tunc ab omnibus fere regionis illius incolis religiosa veneratione frequentabantur, pro absolute sua ire desiderat; statimque divina miseratione gradiendi facultatem recipiens proficiscitur, ecclesiam intrat, panes ante altare cum publica facinoris sui confessione deponit. Quos ut mulieres receperunt, integram sanitatem adeptus, domum suam cum gaudio repetivit.

10. Item quidam de comitatu Geraldii comitis, nomine Perathgarius, filius Theodaldi, iter agens, cum venisset secus ecclesiam in qua sancti martyris positæ sunt reliquie, et vellet præterire, admonitus a puero, qui comitatus est cum, ut ad sacras reliquias causa orationis paululum declinaret, respondit sibi tunc quidem esse festinandum propter legationem domini sui peragendam, tempore vero opportuno ad orationem esse veniendum. Inter hæc verba subito equus cui sedebat, invisibili potentia fixus, stabat immobilis; et licet nimium calcaribus fatigatus, nullo modo ad ambulandum poterat impelli. Unde factum est, ut confusus ac pavore perterritus descenderet de equo; et quod prius equitando facere contempsit, implevit ambulando. Perrexit igitur ad ecclesiam, et coram reliquiis sancti martyris expleta suppliciter oratione, agrum juris sui, qui possessioni ecclesiæ illius contiguus erat, pro salute animæ suæ, solemnem donationem ei contulit; sicque itinere suo, quo missus fuerat, libero cursu perrexit.

11. Alio quoque tempore contigit ut vir quidam de orientalibus Alamanniæ partibus, cum sociorum suorum comitatu non modico, causa orationis ad prædictas reliquias veniret, portans secum donaria ad sacrarium Domini offerenda. Quæ cum posuisset super altare, protinus elapsa in terram ceciderunt; factumque est, ut tertio superposita, nihilominus in terram corruerent. Unde presbyter intelligens aliquid inesse latentis nequitie menti vel actibus offerentis, ait ei ut sua tolleret, et ad propria remearet; monuitque eum circa salutem animæ suæ esse sollicitum, ac pura confessione et dignis poenitiis fructibus conscientiam suam mundare, quo orationes ejus et munera deinceps Deo potuissent esse placabilia.

12. Erat vir quidam in eadem regione, Sigibaldus nomine, ex cujus servis inter cæteras multitudines, quæ ad orandum confluebant, unus ad ecclesiam venit, susceptusque a germano suo ejusdem ecclesiæ

et Rhinfeldiam, ex quo *Kentibruti* ante memorati situm recte colligit Henschenius. *MAB.*

^a Colven., *inimico*, quasi vox *obnoxius* deesset. *BOLL.*

^b Vulgo *Tur*, a quo tractus ille *Turgow* denominatus; qui fluvius in Rhenum influit inter *Scafsusiam*

servo, apud cum diebus aliquot mansit. Cum autem reverteretur, subito in itinere quo gradiebatur obmutuit. Qui vero cum eo erant, cognito quod acciderat, duxerunt illum ad dominum suum, eique gestæ rei ordinem per omnia pandebant. Dominus vero servi statim eum remisit ad ecclesiam; et quia per merita sancti martyris Christi recuperata pristina sanitate curatus est, tradidit eum in loco reliquiarum ejus perpetuo servituum. Multa quidem et alia in eodem loco divinitus fieri miracula a comitantibus celebri sermone nuntiantur, quæ huic operi, ne forte prolixa narratio legentibus fastidium generaret, inserere nolui. Hæc autem quæ commemoravi, in quodam libello inde allato suscepti, et eodem ordine quo scripta erant, licet non eisdem verbis, quia certa esse videbantur, inserui: ut ex his cætera, quæ vulgari sermone referuntur, veracius credi et certius valeant sciri.

13. Supradictus autem diaconus, itinere quo cœperat, in Franciam^a venit, ac primum se ad Einhardum contulit, cujus supra mentionem feci (erat enim ei familiaris). Deinde, commendatis sub signaculo sanctorum reliquiis, ibi in ecclesia beatorum martyrum Marcellini et Petri conservandis, Moguntiam profectus est, ubi tunc erat quidam presbyter ex monachis nostris, nomine Theotmar^b, pro causis quibusdam ab abbate ad Otgarium^c archiepiscopum missus. Is cum diaconum vidisset, cognito quod esset Romanus, percontatus est ob quam causam tam procul a patria peregre esset profectus; auditisque causis itineris, hortari eum cœpit ut partem reliquiarum, quas se habere confessus est, suo donaret abbati, sciens se procul dubio ob id bene ab eo fore remunerandum. Placuit diacono suadentis consilium; factaque promissione dimisit presbyterum, die qua tunc inter eos convenerat, ad locum ubi reliquias dimisit, obviam ei reversurum; et si abbati conventio eorum placuisset, reliquias suscepturum. Ille ante cum festinatione monasterium revertens, primum responsa archiepiscopi retulit abbati; deinde quomodo cum diacono de reliquiis conductum habuerat, intimavit. Quibus ille auditis, valde gavisus est, volensque velociter experiri fidem sponsonis, remisit eum, et alterum cum eo presbyterum ex fratribus nostris, nomine Artharium, cum munusculis, sicut promissum erat, diacono perferendis; ad cujus hospitium cum venissent, allatis muneribus, reliquias quas promiserat reposcebant. Tum ille: Deliberatum, inquit, habeo vobiscum pariter ad monasterium proficisci, et non solum partem reliquiarum,

^a Browerus arbitratur hunc esse secundum adventum Deusdonæ, cujus meminit Eginhardus in fine Historiæ translationis SS. Marcellini et Petri. Sed nec annus nec mensis conveniunt. Tum dicitur advenisse circa medium fere mensem Augustum, et Kalendas Septemb. in Dominicam incidisse, an. scilicet 850, Gregorii pape III anno 3. Infra mensis Junius et annus 855 signantur. BOLL.

^b Is est Theotmarus, inferius item laudatus num. 33; cui Rabanus nuncupavit librum de Ordinibus sa-

A sicut promisi, sed etiam totum, quod modo habeo ex omnibus, quas ad hanc terram attuli, vestro abbati offerre, ejusque fidei me cum eis pariter committere. Erat autem eo tempore festivitas^d sanctorum martyrum Marcellini et Petri, ad quam quia magna multitudo populi confluerat, et diaconus quosdam ex eis apud quos hospitabatur suspectos habebat (veritus est enim, ne forte eorum machinationibus, vel fraude, vel violentia reliquias amitteret), visum est eis, non prius loco egredi, quam transacta festivitate populus ad sua remearet; miseruntque ad abbatem, diaconi voluntatem nuntiantes: ipsi interea quæ itineri suo et subvectioni sanctarum reliquiarum necessaria videbantur parare curabant. Erat etiam non procul ab eis presbyter, unus ex fratribus nostris, nomine Authadus [BOLL., Anthadus], præpositus locorum in illis partibus monasterio subjacentium, cui injunctum erat ut statutis temporibus inde necessaria fratribus administraret. Hunc statuerunt accersiri, quo facilius id quod inchoatum habebant et efficere moliebantur, fraterno roborati consilio, implere potuissent.

14. Qui cum venisset, et finita solemnitate populus ex maxima parte jam recessisset, paratis omnibus quæ itineris eorum usus postulabat, loculum quo sanctæ reliquiæ erant reconditæ elevantes, cum hymnis et laudibus ferre cœperunt, undique per viam confluentibus populis, et elata in excelsum voce divinas laudes cantantibus; ac sic iter eorum Domino prosperante, cum turba non modica quæ feretrum sequebatur, die altera ad monasterium venerunt. Fratres autem occurrerunt eis cum crucibus ac cereis, adventum eorum præstolantē abbate in ecclesia beati Joannis Baptistæ^e, quæ erat in itinere eo, distans a monasterio Africum versus quasi stadiis novem. In quam pridie Nonas Junii cum sacris reliquiis intrantes, populo qui eos de diversis veniens per saltum secutus est, et jam reverti volebat, orandi ac vota solvendi spatium dabat. Quibus peractis levantes loculum, ad monasterium venerunt, ac basilicam beati Bonifacii martyris cum laude et letitia ingressi, juxta altare, in parte meridiana feretrum cum sacris cineribus posuerunt.

15. Altera autem die Deusdonæ diaconus, et germanus frater illius, nomine Theodorus, laicus, primo mane cum abbate ac duobus presbyteris, quorum ego alter eram, seorsum basilicam ingressi, loculum aperuerunt, et singulorum ossa sanctorum, sicut in pulvinis semotim condita fuerant, proferentes, abbati dederunt, coxam videlicet ac pedem sancti Alexan-

cris, etc. MAB.

^c Decessor Rabani is est, factus archiepiscopus circa finem anni 826 aut initium sequentis, ut observat Serarius l. iv Rer. Mogunt. Illi Rabanus inscripsit Commentarium in Sapientiam et Ecclesiasticum, ac Librum pœnitentialem. Laudes ejus et epitaphium descripsit inter poemata. Id.

^d 2 Junii. Id.

^e Hanc ecclesiam jam dici Johansberg adnotat Browerus. BOLL.

dri papæ et martyris, et ^a brachium Felicissimi diaconi, ^b caput sanctæ Concordiæ martyris, ac partem de ossibus sanctorum apostolicorum [Boll., episcoporum] Fabiani ^c [Al., Faviani] atque Urbani ^d martyrum Christi; pedem beati Castuli ^e, ac dentem sancti ^f Sebastiani; de ossibus sanctorum ^g Pamphili presbyteri et martyris, Papæ ^h, Mauri, atque Victoris ⁱ; ^j sanctæ quoque Felicitatis matris septem filiorum, et sanctarum virginum et martyrum ^k Emmerentianæ atque Basillæ ^l partes non parvas, in singulis sacculis seorsum conditas. Quas cum ille venerabiliter suscepisset, et cum honore ac reverentia deosculatas loculo reconderet, post paucos dies remuneratum diaconum ac fratrem ejus remisit in patriam, promittentes se cum aliis sanctorum reliquiis, si eis vita comes ac divinus favor adesset, iterum ad eum esse venturos.

16. Postquam illi reversi sunt ut irent in patriam suam, evolutis diebus admodum paucis, memoratus abbas cum auctoritate Otgarii archiepiscopi Moguntiacensis ecclesiæ, per Reginbaldum ^m, coepiscopum ⁿ ejus, ossa sanctorum martyrum Alexandri et Fabiani cum magno honore intulit in ecclesiam beatæ Dei genitricis Mariæ, ad septentrionalem plagam monasterii sitam, atque in arca saxeâ inclusis eorum plumbeis loculis ad orientem altaris collocavit iv Kal. Augusti, erigens desuper ligneum ædificium, mechanica arte fabricatum, quod argento et auro atque lapidibus pulchra varietate decoravit; addens etiam versus, quibus, unde, et quo, et ad quem [Al., ad quæ loca] translati sunt, declaratur, metrica lege compositos, et litteris aureis scriptos, hoc modo:

Pontifices summi, Roma huc quos misit habendos,
Rectores fuerunt sedis apostolicæ.
Hos servus Christi Raban suscepit orando,
Illorumque ossa hoc condidit et loculo.

^a Colitur 6 Augusti... Meminit ejus Rabanus poemate 119 et 120. BOLL.

^b 13 Augusti. Rabanus poem. 31. Id.

^c De eo meminit Rabanus poem. 34, 112, 119, 133, 139, 145, etc. Id.

^d 25 Maii. Rabanus poem. 109, 119, 129. Id.

^e 26 Martii. Rabanus poem. 32. Id.

^f 20 Januarii. Rabanus poem. 33, 115, 139, 143.

^g 21 Septemb. Id.

^h 29 Jan. Id.

ⁱ Varii SS. Victores: in solo Januario duodecim celebrantur; forte hic socius est S. Zenonis, de quo infra n. 24. Utriusque natalis est 20 Aprilis. De eo Rabanus poem. 73, 121. Id.

^j 23 Novemb. Id.

^k 23 Januarii. Id.

^l 20 Maii. Rabanus poem. 35, 64. Id.

^m Ejus epitaphium scripsit Rabanus. Is mihi videtur Reginbaldus, cui Rabanus dicat librum de Disciplina ecclesiastica, in editis dictus *Reginaldus*, Rabano sanctus Dei sacerdos, de commisso sibi grege, paganis scilicet convertendis et fidelibus confirmandis, sollicitus. Pauci referunt notare apud alios legi hoc loco, per Reginbaldum chorepiscopum: nam coepiscopus et chorepiscopus eo ævo promiscue fere usurpabantur, tametsi coepiscopus non raro etiam suffraganeum episcopi signabat. De Reginbaldo iterum infra num. 27. MAB.

Levitæ ergo duo prædicta ex urbe secuti,
Venerunt istuc digni et honore suo;
Quos idem famulus Domini mox obvius astans
Supplex accepit, hique simul posuit.
Martyr Alexander, martyr Fabianus et ipso,
Huc venire simul, d' cor uterque plus.
Discipuli Sixti papæ dignique ministri,
Felicissimus hic Agapitusque ^o manent.
Omnes hi pariter aulam hanc satis (Al., sacris) ossibus ornant,
Virgo Dei genitrix quam dicat et meritis.
Vos quoque, qui intrastis templum, istos cum præce
[fusa]

Patronos vobis querite in auxillum.

Reliquorum vero sanctorum ossa, qui supra nominati sunt, in arca, quam ad instar arcæ fœderis Dei ex ligno fabricatam atque deauratam cum cherubin ac vectibus [Al., aspectibus] suis in basilica beati Bonifacii martyris in absida orientali posuerat, condidit, donec venerationi eorum locum congruum pararet. Quod et postea cum Dei adjutorio, quam celerrime potuit, devotus implevit. Hæc autem gesta sunt anno ab Incarnatione Domini 833, indictione 13, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

17. Post autem anno sequente venit quidam laicus ab urbe Roma, Sabbatinus ^p nomine, cum sociis suis in Franciam, ferens secum reliquias ^q; auditoque nomine supra memorati abbatis, cujus devotionem in divino servitio ac veneratione sanctorum longe lateque fama divulgabat, venit ad eum viii Kal. Maii, deditque illi ossa sancti Quirini ^r martyris, qui fuit in Siscia ^s urbe Pannoniæ quondam episcopus, et ossa beati ^t Romani militis, qui a beato Laurentio baptizatus, statim capitali sententia consecutus est martyrium; de corpore sancti ^u Cornelii papæ ossa tredecim, et de corpore sancti ^v Callisti papæ decem, de corporibus vero sanctorum ^x Nerei et

ⁿ Coepiscopus et chorepiscopus usu illius ævi idem fuit, qui modo episcopi in pontificia functione vicarius est, et vulgo *suffraganeus* dicitur. Abbates eo tempore illud munus ut plurimum obisse docet Broverus in scholiis ad duodecimum poema Rabani, exemplo S. Wigberti et Albuini Frieslariensium. Alii sunt supra coepiscopi, qui eidem archiepiscopo subsunt. BOLL.

^o Hinc patet hos versus non nisi sequentibus annis factos, post acceptas sancti Agapiti reliquias. In.

^p Hic circa annum Christi 829 attulerat Eginhardo Saligenstadium reliquias SS. Proti et Hyacinthi. Id.

^q Adeo jam invaluerant eo tempore, imo in morem redierant sacrarum reliquiarum nundnationes, de quibus Augustinus et Gregorius Magnus conqueruntur. Sic nimirum alteris erat fames auri, alteris reliquiarum. Fuit qui quondam brachium sancti Augustini doctoris *centum talentis argenti et talento auri* comparavit, referente Wilhelmo monacho Malmesburiensi. Lege Guiberti abbatis Nov-gentensis lib. 1 De pignoribus sanctorum, cap. 3, § 3. MAB.

^r Ejus meminit Rabanus poem. 121, 127. BOLL.

^s Aliis *Syscia*, ad Savum fluvium. Ejus passim antiqui meminerunt. Id.

^t Augusti. Id.

^u 15 Sept. Rabanus poem. 31, 109, 121, 132. Id.

^v 14 Octob. Rabanus poem. 112. Id.

^x 12 Maii. Rabanus poem. 126. Id.

Achillei ossa sexdecim, sancti autem ^a Turturini ossa, et sancti ^b Staetei de cineribus corporis maximam partem et ossa decem. Ille vero universa hæc venerabiliter suscepta in arcam, quam supra sub duobus cherubin positam diximus, supplicii devotio-
ne collocavit.

18. Igitur dum hæc agerentur, Addo presbyter abbatis, quem supra ad Alabingum quendam pro suscipiendis alicujus sancti ossibus Italiam missum fuisse retulimus, corpus beati ^c Venantii martyris in territorio Ariminensis urbis inventum sustulit, et in Franciam redire festinavit. Ac primo quidem propter metum incolarum illud occulte ferebat; deinde vero postquam Alpium juga transiit, et in fines Bajoariorum pervenit, jam securior effectus, feretro impositum, confluentibus undique populorum turbis, et excelsa Deum voce laudantibus, detulit in cellam, quæ vocatur ^d Suolenhus, sitam in regione Sualaveldoni ^e, et ad australem plagam altaris ecclesiæ in feretro, sicut allatum erat, honorifice posuit. Erat autem eo tempore præpositus cellæ illius ex fratribus nostris, nomine Santharatus; qui statim misso nuntio omnem rei gestæ ordinem mandavit abbati, rogans sibi renuntiari utrum sanctas illas reliquias in eo loco ubi tunc erant permanere voluisset, an sibi ad monasterium transferri. Omnes enim populi regionis illius id petebant, idque summis votis optabant, ut corpus sancti martyris ibi habere mererentur, cujus opem in diversis infirmitatum sanitatibus quotidie sentiebant. Abbas vero cum audisset, mox de suis duos monachos presbyteros misit ad prædictum fratrem, præcipiens eis quanta potuissent celeritate sanctas illas reliquias sibi afferrent. Erat enim jam tunc per omnes pene regiones illas celebre nomen sancti Venantii propter virtutes et miracula, quæ Christus Dominus et rex martyrum per eum facere dignatus est. De quibus quæ facta sunt in eodem loco, priusquam venirent qui ab abbate missi fuerant, paucis arbitrator esse perstringenda.

19. Nam cum adhuc feretrum cum sacris ossibus juxta altare esset positum, quædam femina de ipso pago, quæ ante sex annos oculorum lumen amiserat, rogavit se illuc adduci, credens sibi per merita et orationes sancti Venantii Dominum propitiari. Cumque perducta esset, et ante feretrum prostrata suppliciter orasset, visum recepit. Post hæc altera mulier filium suum sexennem, ex utero

^a Hujus necdum in ullis fastis natalem reperimus. Id.

^b Staetei 28 Septemb. Id.

^c Episcopus fuit hic S. Venuntius martyr. Diversus ab eo nec episcopus, qui Camerini colitur 18 Maii, martyrio istic coronatus. Id.

^d Id est Soli seu Solonis monachi. MAB. — *Solenhoff* margini ascriptum, et *cella S. Solæ* vulgo dicitur. Sicut id monasterium in Eistatensi diocesi apud rivum Altmonam, a S. Sola, Solo, sive Sualone fundatore, qui 10 Decemb. colitur; Fuldensi monasterio subiectum: cui postliminio, cum exemplum esset, B. Rabanus impetrato Ludovici Pii diplomate, recuperavit. Vide Browerum, l. II Antiqu. Fuld., c. 13. BOLL.

A claudum, ante reliquias sancti martyris posuit, et expleta laude vespertina cæteris ad sua regressis, ipsa cum puero pernoctavit. Mane autem facto, sublatum adhuc, sicut fuerat, debilem domum reportans, in lectulum posuit; cellariumque suum, ut puero panem daret, intravit. A quo cum fuisset egressa, filium suum, quem claudum in lecto reliquit, cum aliis ejusdem loci pueris in platea ludentem reperit, ita sanum, ut nec signum aliquod in eo pristinae debilitatis remaneret. In quo liquido ostenditur quod suffragantibus meritis sancti Venantii puer ille sanatus sit, per virtutem ejus qui et filium reguli et puerum centurionis verbo curavit, et in omni loco præsentia suæ majestatis quacunque voluerit facillime potest efficere, Jesus Christus Salvator noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. Hæc quidem duo miracula quæ modo retuli, ab eis qui præsentibus erant, et ea se vidisse testati sunt, didici: cætera vero quæ scripturus sum, ipse coram positus vidi, quia ex eis qui ad perferendos sacros cineres missi fuerant unus eram.

20. Igitur cum venissemus ad locum quem Suolenhus vocari supra diximus, paratis celeriter omnibus quæ ad devectionem sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, prima luce post completum matutinum officium, celebratis ex more missarum solenniis, cum ingenti luctu ac mœrore eorum qui ibidem erant remansuri, sanctum illum thesaurum sustulimus, atque iter ingressi portare cepimus. Erat enim cælum grave nubibus obscurissimis, et quæ cito in ingentem pluviam resolvi possent, nisi id virtus divina fieri prohiberet. Nam tota nocte illa sine intermissione pluebat; ita ut nobis iter illud ea die inchoari posse minime videretur. Sed superna gratia per merita sancti sui id quod timebatur longe aliter esse fecit. Nam ut pergere cepimus, mox dissipatis nubibus, cœli serenitas venit, et per viam luti parum inventum est. Rivi quoque, qui in tam magna et jugi pluvia, ut ea nocte erat, crescere solebant, pene nihil crevisse reperti sunt. Pergentes autem per singulas villas, obviis populorum turbis excipiebamur, qui nos in dicendis laudibus divinis, et in sacro onere ferendo non sequiter adjuvabant, donec veniremus in locum qui vocatur Holzkircha ^f, situm in Alammannia; ubi congregata maxima multitudine pro-

^e Bolland., *Sualavel dominorum*. MAB. — Browero *Sualaveldoni*, in Vita sanctæ Solæ, *pagus vel domus Sualva*; in diplomate Ludovici Pii *Sualfeldt pagus* juxta fluvium Altmule, cui etiam adjacent Eystadium et Papenheimium, a quo non procul distat monasterium Haidenheimense, in quo obiit S. Walburgis in pago etiam Sualfeldico. BOLL.

^f Monasterii nomen, siti inter Mœnum et Tuberam, in hodierno comitatu Werthaimensi, ad fluvium Abstade, quod Fuldensi monasterio subiecit Carolus Magnus, in cujus litteris monasterium Holtzkiricha seu sancti Sixti, a Troando principe ædificatum dicitur, apud Browerum in lib. II Antiquitatum Fuldensium, cap. 5. MAB. — Variis versibus illud illustravit B. Rabanus. BOLL.

miscui sexus et ætatis cum ingenti lætitia suscepti sumus. Erat autem ibi oratorium non grande, quod intrare ac feretrum inferre volentes, præ multitudine turbarum quæ præibant et quæ sequebantur, minime potuimus; ac per hoc sub divo, in loco e-litiorē altari erecto, ac feretro juxta illud posito, rursus missarum solemnia celebravimus: ubi inter celebrandum duæ mulieres spiritibus immundis obsessæ vexari cœperunt, et mox per virtutem Christi ac merita sancti Venantii, fugatis dæmonibus, integerrimam mentis et corporis meruerunt recipere sanitatem.

21. Expleta autem missarum celebratione, cum populus ad sua revertisset, oratorium quod vicinum erat, sanctos cineres intulimus, ac feretrum pone altare posuimus; ordinatis qui ibi excubias ducerent, atque divinis laudibus dicendis operam darent, ipsi nos in hospitium recepimus. In ipsa autem nocte, cum ad nocturnas vigilias divinæ laudes dicerentur, quædam mulier muta, per merita sancti martyris, soluto linguæ vinculo, loquelam recepit. Nec multo post altera mulier spiritu immundo possessa, et brachium habens aridum, per orationes sancti martyris ejecto dæmonio ita perfecte corpore et mente sanata est, ut die crastina feretrum cum cæteris ipsa portaret. Mane autem facto cum missarum solemnia agerentur, quædam mulier, quæ tribus semis annis cæca fuerat, visum recepit. Et altera, dextram manum habens debilem, per merita sancti consecrata est integram sanitatem.

22. Cum autem inde promovere parassetur, et in ipso profectionis nostræ articulo solemniter a sacerdote diceretur oratio, unus ex clericis qui nobiscum erant, nomine Otheri, cui suscipiendorum munerum quæ a populo offerebantur cura commissa fuerat, partem quamdam allatæ pecuniæ furatus [Al., fraudans], subito cecidit, et in conspectu totius multitudinis, quæ innumerabilis undique confluerat, spiritui traditus immundo, vexari cœpit, et eousque a dæmonio possessus est, donec a circumstantibus allata pecunia, quam in zona absconderat, per merita et orationes sancti Dei martyris tam perfecte curatus est, ut ab eodem loco incolumis cum laude Dei ac publica sceleris sui confessione feretrum comitaretur, donec loco suo sanctæ reliquiæ conderentur. Neque enim prius aliquid hujusmodi insanix ab infantia usque ad tempus illud in eo auditum aut visum est: sed nec postea, quandiu vixit, potestas in eum data est inimico. Igitur inde profecti venimus in villam quæ vocatur Truthmuntiga, ubi juxta sacros cineres in ecclesia positos, quatuor mulieres in ipsa nocte ab immundis spiritibus liberatæ sunt.

23. Nec prætereundum arbitror esse miraculum quod merito huic sancto Dei ascribitur. Ante enim quam ad prædictam villam ventum esset, quædam

* Mœni scilicet, ad quem situm istud monasterium. MAB.

A matrona nobilis, audito quod per regionem illam sancti Dei reliquiæ veherentur (erat enim in via ad alium quendam locum ire volens), relicto quo tendebat itinere, obviam nobis properavit, fibulamque suam auream, quam lingua Francorum spangam vocant, in ipso transitu perdidit. Quam cum diu cum omni comitatu suo, qui erat non modicus, quæreret, et minime reperiret, cœptum iter carpebat, dicens: Si Domino nostro Jesu Christo placeat, cujus sancti famuli reliquiis suppliciter occurri, fibula quam perdidit facile est ut a quolibet et inventa mihi restituatur. Venit ergo, et a locatis reliquiis, oblatisque muneribus cum rediret, occurrit ei quidam homo ignotus, eandem fibulam præ se ferens in manu: quam cum illa suam fore dixisset: Recipe, inquit, quia per orationes sancti, cujus reliquias venerata es, reddita est tibi. Atque ita mulier accepto quod suum erat, itinere suo pergebat, laudans et benedicens Deum.

24. Altera autem die celebratis primo mane missarum solemnibus, cum sanctis cineribus iter ingressi, venimus in locum qui vocatur Hassarodt, in quo monasterium est monachorum, qui egressi cum crucibus et capsis sanctorum reliquias continentibus, divinas laudes concinentes, ex illa [Leg., alia] parte fluminis adventum nostrum exspectabant. Nos vero cum venissemus ad pontem fluminis, propter multitudinem quæ ab Alamannia nobiscum venerat et jam redire volebat ut orandi locum haberet, parumper constitimus. In quo loco ex accolis regionis illius non minima pars populi e diverso nobis occurrit, inter quos femina quædam vellus lanæ ferens, cum ad feretrum munus oblatura extenderet, lana quam tenebat, velut fumus evanuit. Quod cum vidisset illa, pavens ac tremens cœpit querere presbyterum, cui peccatorum suorum confessionem daret, consiliumque suæ salutis acciperet. Interrogata autem si lana quæ de manibus ejus evanuit esset furtiva, confessata est non a se furatam, sed a quadam socia sua sibi faisse donatam. Cumque res diligenti inquisitione vestigaretur, inventum est quod ovis a qua vellus illud sumptum erat, proprio possessori erat fraude sublata. Ibi quidem turba illa, quæ nos, ut diximus, ab Alamannia prosecuta est, adora is atque osculatis sacris reliquiis, domum reversa est. Monachi vero qui nos in altera fluminis ripa opperiebantur, et alia multitudo quæ nobis ibi occurrit, comitati sunt nos cum divinis laudibus usque ad eum locum, in quo simili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur: quæ tunc similiter, ut prior, facta oratione, ad sua reversa est. Hoc modo per singulos dies a mane usque ad vesperam comitantibus nos, et *Kyrie eleison* cantantibus populorum turbis, cum ingenti gaudio gradiebamur.

25. Cum autem appropinquassemus villæ, quæ vocatur Hamalunburg^b, sita super fluvium nomine

^b Hodie *Amelburg* oppidum ad Salam. MAB.—Aliis, *Hamelburg*, notum hoc ævo oppidum, cujus cives

Sala, quæ fuit quondam fiscus regius, donec ex largitate Pippini regis Francorum, partibus sancti Bonifacii martyris, solemnini donatione collata est, occurrerunt nobis cum cereis et crucibus fratres nostri, qui habitant in cella, quæ ob hoc quod ab eo quondam est habitata, Baugulfi^a vocatur, et cum eis ingens multitudo virorum ac mulierum ex diversis locis unilique confluentium. Inter quos erat claudus quidam de ipsa villa, quam supra nominavi, qui propter cruris ac pedis unius imbecillitatem duobus se baculis ad incedendum sustentabat. Is, cum nobis paululum consistentibus populus qui occurrit sacras reliquias adoraret, in conspectu multitudinis per merita sancti martyris tam perfecte curatus est, ut ultra in ambulando baculorum adminiculo non egeret.

26. Cum autem pergentibus nobis et sacrum onus ferentibus ventum esset ad fluvium, invenimus abbatem nostrum cum sacerdotibus ac monachis et magna multitudine hominum, in altera ripa fluminis adventum nostrum expectantem. Erat quidem ibi transitui nostro navis parata, sed non in apto loco ad terram subducta; idcirco præceptum est nautis ut eam nobis obviam ducerent, qui longe sursum ab eo loco ad littus venimus. Illis vero festinantibus ut jussa explerent, cum funem solvissent, et in navem descendere parassent, subito e manibus eorum lapsa in amnem, vi quadam invisibili contra impetum fluminis acta ferebatur, donec ad locum quo sacrum onus susceptura erat littori applicita pervenit. Transpositis autem reliquiis, et in prato adjacente missarum solemnibus propter multitudinem sub dio celebratis, cum in oratorium quod in villa erat feretrum cum sacris cineribus poneremus, mulier quædam nervorum contractione ita curvata, ut penitus ad videndum cælum se erigere non posset, cunctis qui aderant videntibus, coram sancti Dei reliquiis ab incommodo, quo jam per multos annos laborabat, in momento temporis virtute divina liberata est. Postera die inde profecti, venimus in locum vocabulo Lihtolvesbah [Lichtesbach], qui est in saltu Buconia, quatuor leucis distans a Vuldensi^b cœnobio: ubi suscepti ab accolis silvæ, quorum magna multitudo obviam venerat, cum in oratorio feretrum posuissimus, quædam mulier paupercula filium suum sexennem, a nativitate surdum et mutum, in ulnis ferens, ante sancti reliquias posuit, ibique pernoctans, die

an. Christi 1540 a fide orthodoxa defecisse observat Browerus in chronologia abbatum Fuldensium. BOLL.

^a De hac Baugulfi cella Browerus disputat, l. iv, in chronologia. lb.

^b Sic non raro flectunt Fuldense monasterium, quod *Volda* etiam Mathæo Parisio et aliis nonnullis dicitur. MAB.

^c Adde *celebrabantur*, aut quid simile. Erat autem annus Christi 836, quo Pascha erat 9 Aprilis, Ascensio Christi 18 Maii, et primus Rogationum dies Idibus Maii. BOLL.

^d Ludovici Germaniæ regis diploma, Rabano si teli

crastina, ut populi dicebant, audientem et loquentem reportavit.

27. Nos vero completis matutinorum laudibus, missarumque solemnibus rite peractis, cum populis divinas laudes concinentibus iter ingressi, cum venissemus ad conspectum monasterii, ecce abbas noster, qui nos pridie præcessit ad ordinandam susceptionem sanctarum reliquiarum, obviam venit, et cum eo omnis multitudo fratrum nostrorum, exceptis quos vel ætas vel infirmitas exire prohibuit, cum crucibus et cereis, portantes in loculis ossa beatorum martyrum Urbani et Quirini, quæ de Roma nuper allata supra memoravi. Erat etiam cum eis et Reginaldus chorepiscopus, et infinita hominum multitudo, qui propter litanias majores, quæ tunc B Idibus^c Maii mensis, de diversis locis ad monasterium convenerant. Cumque suppliciter adorassent cum summa veneratione, susceptum corpus sancti Venantii martyris ecclesiam^d sancti Joannis Baptistæ, quæ distat (ut præfatus sum) a monasterio quasi stadiis novem, cum hymnis et laudibus intulerunt. Quod Reginaldus chorepiscopus facta oratione in absida ecclesiæ ad orientem altaris in arca saxea recondidit, cineresque sanctorum martyrum Urbani et Quirini pariter deposuit, singulos seorsum in singulis loculis inclusos: ubi, orationibus eorum fideliter Deum deprecantibus, beneficia^e præstantur usque in præsentem diem, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.

28. Abbas vero desuper ligneum erexit ædificium, quod ex auro et argento decenter ornavit, scriptis in circuitu metricis versibus, gestæ rei causam declarantibus, hoc modo:

Præcursor Domini, Christum qui tinxerat undis,
Hanc anlam inhabitat, sanctificatque domum.
Quattuor hancque viri, Christi magna scriptis
Qui jam (At, tum) expresserunt, ecce colunt pariter.
Sed homines sancti valde, et sacro ordine clari,
Non minus exsultant nobilitantque locum,
Quos huc diversis duxit ex partibus orbis,
Servorum Domini strenuus actus amor.
Urbanum Roma, Quirinum Siscia misit,
Quos pie suscipiens continet iste locus.
Insignis præsit sanctus Venantius, atque
De Arimino^f veniens hic simul ipse manet.
Hos (At, hic) quoque susceptos Rabanus sorte locavit
Sarcophago hoc digne, edidit et titulum,
Deposcent omnes templum qui gressibus intrant,
Ipsam ut commendent rite Deo precibus.

29. Post hæc allatæ sunt ei reliquiæ sanctorum

(sic vocat) secretario suo concessum in gratiam sancti Venantii, lege apud Browerum in Antiq. Fuld. lib. iii, cap. 15. MAB.

^e S. Venantium hoc in loco miraculis mox claruisse testatur Ludovicus Pius imperator in præcepto traditionis prædii Uresprungen B. Rabano donati, quod profert Browerus l. iii Antiq. Fuld., c. 13. In eo dicuntur « miracula facta longe lateque celebrima: infirmi sanati, dæmoniaci liberati, paralytici curati, cæci illuminati; et ex omnimoda infirmitate genus humanum salvatum. » BOLL.

^f In editis Rabani libris legitur *Arimino*, mendose. MAB.

episcoporum Cornelii atque Callisti ^a, et sanctorum A martyrum Agapiti ^b, Georgii ^c, Vincenti et Maximi ^d, sanctarum quoque virginum, Cæcilie ^e, Eugenie ^f, Dignæ et Emeritæ ^g, atque Columbanæ ^b. Attulit autem eas quidam clericus Italicus, nomine Felix, anno ab Incarnatione Domini 838 [Boll., 837], die quinto mensis Aprilis.

30. Post cujus reditum, non multis diebus interposita, Theodorus ⁱ frater Deusdonæ, cujus supra mentio facta est, cum quodam socio suo Sabbatino, ab urbe Roma profectus Alamanniam venit: et, sicut dudum promiserat abbati, sanctorum reliquias secum detulit, ossa videlicet sancti Quirini ⁱ, qui in Siscia Pannoniarum oppido quondam episcopus erat, et temporibus Diocletiani imperatoris sub Amantio præside inter multas quas pro Christi nomine pertulit passiones, ligata ad collum mola in flumen præcipitatus est. Cumque diutissime super undas nataret, cum spectantibus locutus est, ne suo terrentur exemplo, et vix oratione a Domino, ut mergeretur, obtinuit. Cujus corpus inventum, et a fidelibus honorifice sepultum est pridie Nonas Junii. Incursum autem barbarorum in partes facta Pannoniæ, populus Christianus, accepto corpore beati Quirini martyris, Romam fugit, et sacras reliquias via Appia, tertio milliario ab Urbe, in ecclesia apostolorum Petri et Pauli, ubi aliquandiu jacuerunt, sepelivit in loco qui dicitur Catacumbas.

31. Detulit item et reliquias Urbani papæ et confessoris ^k, cujus doctrina suo tempore multi coronati sunt martyrio; ossa quoque sanctæ Cæcilie virginis, quæ sponsum suum fratremque ejus Christo lucrata, martyres fecit; et ipsa deinde martyrizata, ignem quidem superans, sed ferro occisa sub Almachio Urbis præfecto; necnon et ossa sanctorum Tiburtii et Valeriani ^l atque Maximi, quorum primi quidem sub prædicto Almachio Urbis præfecto, fustibus cæsi et gradio sunt percussi, ultimus vero tandiu plumbatis verberatus est, donec redderet spiritum. Attulit quoque ossa sanctorum Agapiti, Januarii et Magni, diaconorum beati Sixti papæ, qui cum eo sub Decio ^m decollati sunt, sicut in gestis pontificalibus legitur. Zenonis ⁿ quoque diaconi et Hippolyti ^o martyris

^a Alias horum pontificum reliquias biennio ante attulerat Sabbatianus, supra n. 17. BOLL.

^b Agapitus, Januarius et Magnus infra dicuntur diaconi S. Sixti papæ, quibus Vincentius etiam socius fuit. Coluntur cum S. Sixto 6 Augusti. Agit Rabanus de S. Vincentio poem. 120. Id.

^c Rabano poem. 34 videtur intelligi magnus Georgius, qui 23 Aprilis colitur. Id.

^d An Socius SS. Tiburtii et Valeriani, quibus infra jungitur? Id.

^e 22 Novemb. Rabanus poemat. 122, 131, 135, 145. Id.

^f 25 Decemb. Rabanus poem. 114, 122. Id.

^g Coluntur hæ virgines et martyres 22 sept. Id. ^h Hujus natalem necdum reperimus. An S. Columbæ, seu Cordubensis, sive Senonensis, quarum illa 17 Septemb., hæc 31 Decemb. colitur; an potius tertiæ alicujus, nos latet. Id.

ⁱ Luvisonem fratrem Deusdonæ sæpe nominat Egin-

ossa, qui tempore Decii imperatoris ligatus pedes ad colla indomitum equorum, et per cardetum tractus, emisit spiritum. Aquilæ ^p etiam atque Priscillæ, uti Actus apostolorum testantur, quondam comitum Pauli, sacrosanctas reliquias detulit; de quibus per viam, qua ferebantur, magnum atque inauditum contigit miraculum, vero etenim cruore visæ sunt maduisse, nam tantus humor sanguinei coloris de loculo in quo conditæ fuerant distillavit, ut vestes quoque portantium inficeret, mentesque spectantium rei novitate percelleret.

32. Igitur cum venissent eos Santhratius frater noster, quem cellulæ Suolonis præpositum fuisse supra diximus (Num. 18). Et adventum quidem eorum cum celeritate nuntiari curavit abbati; reliquias vero in loco qui vocatur Holtzkircha honorifice collocavit, sabbato sancto Pentecostes v Kalendaris Junii ^q. Convenit autem illuc multitudo magna virorum ac mulierum, inter quos adducta est puella quædam duodennis, a nativitate cæca et brachiis cruribusque contracta: quæ per merita et orationes in ipsis vigiliis et sanitatem membrorum et usum recepit oculorum. Inde post dies duos vel tres [Boll., dies octo] mulier quædam cæca usum recepit, et hominis cujusdam a nativitate muti ad loquendum lingua restituta est. Post hæc die tertia quædam mulier, quæ tribus continuis annis nihil videns ^r, per merita sanctorum lumen recipere meruit. Et sequenti die alterius mulieris manus contracta, pristina restituta est sanitati.

33. Igitur dum talia apud reliquias sanctorum divinitus agerentur, venerunt qui ab abbate missi fuerunt, ex monachis nostris presbyteri tres, quorum unus vocabatur Megingoz, alter Oedoltus dicebatur, tertius autem Theothmarus erat, idem cujus feci mentionem (Num. 13) in translatione reliquiarum beati martyris Alexandri. Qui secundum mandatum quod habebant, acceptis sanctorum ossibus quæ alata fuerant, cum honore et reverentia ferre cœperunt. Comitata est autem eos multitudo magna virorum ac mulierum psallentium, et divinas laudes gratulabunda voce canentium. De pagis quoque et de villis certatim populi confluerunt, adducentes secum

hardus in Historia translationis reliquiarum SS. Marcellini et Petri, ejusque avaritiam culpat. Id.

ⁱ Aliqua hujus S. Quirini attulerat biennio ante idem Sabbatinus. Id.

^k Imo martyris, ut supra n. 15, ubi Deus dona aliquas hujus reliquias dedit. BOLL.

^l Coluntur 14 Aprilis. Rabanus poem. 32, 126, 131. Id.

^m Sub Valeriano imp. Rabanus poem. 127. Id.

ⁿ Varii Zenones coluntur. Hujus diaconi necdum natalem reperimus. Id.

^o 17 Augusti passus sub Valeriano, non Decio. Agit Rabanus poem. 40, 48, 121. Id.

^p 8 Julii. Rabanus poem. 126. Id.

^q Boll., Kalendaris Junii. MAB. — Browerus, v Kal. Junii perperam. Nam anno citato 838 festum Pentecostes incidit in 2 Junii. Ipsi ergo Kalendaris Junii fuit sabbatum Pentecostes. BOLL.

^r Forte viderat. Id.

spiritibus inmundis obsessos, et diversis infirmitatibus generibus afflicto; credentes per merita et orationes sanctorum desideratam recipere sanitatem. Inter quos adducta est mulier daemionica, nomine Ruodmwi. Erat enim a de potestate sancti Kiliani martyris, habitans in villa quae vocatur Aschah. Mox igitur ut pervenit ad conspectum loculi quo sanctorum reliquiae ferebantur, arrepta ab immundo spiritu diu multumque torquebatur, donec per Dei gratiam in conspectu multitudinis tam perfecte curata est, ut deinceps incolumis et sanae mentis in Dei laudibus perseveraret, quae prius frequenter huiusmodi incommodo laborare solebat.

34. Hoc quidem gestum est sexta feria xiv Kalendarum Augustarum. Abbas vero circa honorem sanctorum magnam gerens sollicitudinem, me et quosdam ex fratribus [Al., quosdam fratribus] obviam misit, praecipiens ut ossa sanctorum martyrum Januarii et Magni dimitterentur in monasteriolo, quod vocatur Holtzkircha, situm in provincia Waldsazi; caeterorum vero sanctorum reliquiae ad se ducerentur. Occurrimus autem eis in villa quae dicitur Bischofshheim^b: ubi in Dei laudibus pernoctantes et excubias ducentes, altera die, quae erat Dominica, ad Holtzkircham cum sanctis reliquiis pervenimus; positoque in ecclesia juxta altare feretro, cum sacra missarum solemniam celebrarentur, mulier quaedam a daemone curata est. Nam cum miserabiliter in conspectu populi cruciaretur, musca nigerrima et mirae magnitudinis ab ore ejus visa est avolare, post cujus egressum recepta mentis sanitate curata est.

35. Sequenti autem die, relictis ibi, ut praecipuum erat, ossibus sanctorum martyrum Januarii et Magni, atque in loculo, sicut allata fuerant, pone altare venerabiliter positus, cum caeteris sanctorum reliquiis profecti sumus, prosequentibus nos fratribus et magna multitudine hominum regionis illius. Undique etiam ducebantur infirmi et variis passionibus affecti: inter quos puella quaedam, nomine Scilina, in ipso itinere quo gradiebamur, arrepta a daemone cucurrit, et morsu feretrum apprehendens, mox sanae mentis effecta est, acceptoque sanctae crucis vexillo, gaudens et laudans Deum, sanctorum reliquias praecedebat.

36. Cumque venissemus ad Moenum fluvium, sanctimonialia de monasterio quod vocatur Zellinga^c cum crucibus et cereis egressae nos susceperunt; ingressique cum sacro onere ecclesiam, ut populus qui nobiscum venerat, et jam tunc reverti volebat, locum haberet orandi ac vota solvendi, sexta hora diei solemniam celebravimus; quibus expletis cum omni illa multitudine venimus ad navem. Erat etiam ex ad-

A verso in altera ripa fluminis turba non modica, adventum nostrum operiens. Nobis autem cum sacris ossibus navem ascendentibus, ecce ancilla quaedam Mathildae abbatissae monasterii illius, nomine Liobsuind, morbo contracta vetusto, et humo ita acclinis, ut ad videndum caelum nequaquam se erigere valeret, venit reptans pedibus, manibus scammelis^a innixis; cumque navem vellet ascendere, nec posset, unus ex nostris fratribus, Gozmundus nomine, elevatam posuit in navem: transpositis autem nobis et in litus alterum cum sacris ossibus egressis, mox mirum in modum per virtutem Dei et merita sanctorum mulier ita curata est, ut sine cuiuspiam adiutorio se erigeret, ac scammelis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret. Stabat etiam adhuc innumerabilis multitudo promiscui sexus et aetatis ex utraque parte fluminis, inter quos erat Reginolfus quidam presbyter Humberti (V. num. 38) episcopi, qui ascenso editiore loco mulierem sanam populus in divina laude clamantibus extendit, ut gesto miraculo multi testes, multi etiam Dei fierent laudatores. Sed et domina illius attestata est ex multis annis eo morbo contractam illam et inutilem effectam, usque ad id temporis perseverasse, quo per Dei gratiam et sanctorum ejus ab ejusmodi incommodo liberata est.

37. Inde profecti cum divino adiutorio die tertia, hoc est viii Kalend. Augusti, ad monasterium pervenimus. Egressi autem fratres cum crucibus atque cereis occurrerunt nobis in elivo montis qui vocatur Hurodleichesberg. Turba autem non modica ex accolis eremi, partim quidem nobiscum, partim vero obviam veniens, illuc confluxerat. Substitimus paululum, ut convenientibus spatium daretur orandi; et ecce mulier quaedam, quae erat ab annis decem et eo amplius clinica, portabatur. Cumque perlata a portantibus feretrum tetigisset, continuo recepta omnium sanitate membrorum, gaudens et laudans Deum, remeavit ad propria. Fratres vero susceptas sanctorum reliquias cum hymnis et laudibus in ecclesiam beati Bonifacii martyris intulerunt, positasque cum loculo, sicut allatae fuerant, juxta altare beatorum apostolorum, die noctuque congrua veneratione frequentabant.

38. His ita gestis, cum dies aliquanti transissent, vir venerabilis Rabanus abbas Humbertum^a Wirzburgensis ecclesiae episcopum invitavit ad monasterium, quod Holtzkircha vocari jam supra dictum est; et quia ad ejus dioecesim locus pertinebat, cum illius auctoritate ossa sanctorum martyrum Januarii et Magni venerabiliter ibi in arca saxea ad orientem altaris collocavit viii Kal. Novembris: super quam ligneum regens aedificium, auri argenti que metallo

^a Id est, uti exponit Browerus, ex ditione Francionici soli. Colitur S. Kilianus episcop. Herbipol. 8 Julii. BOLL.

^b Ibi situm erat Bischofshheimense partheneium. MAB.

^c Istud monasterium, quod prope a Retsbachio vico situm erat, jamdudum intercidit, teste Browero

in lib. II Antiquitatum Fuldensium, cap. 10. Id.

^d Ita legendum, non *scabellis*, ut apud Bollandum. Scammela seu scammula sunt reptantium hominum fulera, quibus manus innituntur. Id.

^e Huic inscripsit Rabanus Commentarium in libros Judicum et Ruth, et epistolam in qua disputat quata generatione licitum sit connubium. BOLL.

pulchra varietate decoravit, scriptis in circuitu metricis versibus litteris deauratis, hoc modo :

Ecce viros istos, præclaros valde patronos,
Roma decus orbis miserat huc pariter :
Quos quoque Rabanus humilis susceperat abbas,
Prasale cum Humberto rite locavit et hic.
Hic Magnus pausat martyr, Januarius atque,
Officio insignes, atque sacris meritis :
Qui cum Pontifice Christo mucrone perempti
Levitæ, cælo reddiderant animas.

39. Igitur ex eo tempore quo eorum sacræ reliquæ ibi conditæ sunt, divina usque hodie populis præbentur beneficia. Per orationes enim et merita eorum debiles et infirmi curantur, et ab obsessis corporibus dæmones effugantur, ac desiderata fideliter orantibus vota præstantur. Ex quibus pauca miracula, quæ ab his qui præsentibus erant, et ea se vidisse testati sunt, ad meam notitiam litteris denotata, breviter intimare curavi. Villa est ab eo monasterio passibus mille distans ad Meridiem, nomine Gundichenhus, ex qua mulier quædam nomine Adalburg, cum sedisset ad mensam cum marito suo, ut cibum caperet, subita contractione nervorum ita deriguit, ut unguibus in palmam defixis nequaquam digitum a digito potui-^a set explicare. Quod cernens ejus maritus, quanta potuit celeritate, prædictam ad monasterium presbyteris et fratribus loci illius præsentavit, supplicans ut pro sanitate illius divinam clementiam precarentur. Ducta est igitur ad memoriam martyrum, fratribusque vespertinum celebrantibus officium, et illa coram altari prostrata et orante, dextera ei manus restituta est; altera autem die, circa horam tertiam, recepta etiam sinistræ manus

sanitate, cum gaudio remeavit ad propria.

40. Altera quoque villa est etiam non longe ab eodem monasterio, nomine Holhus, in qua puella quædam, cum staret ad textrinum opus, subitaneo impetu spiritus maligni arrepta, manibusque contractis inutilis effecta est. Cumque per continuos tres dies ac tres noctes æstuans et vociferans, multa ignota quasi cognita loqueretur; sanctam Gerdrudam ^a appellabat, aliorumque sanctorum nomina proclamabat: inter cætera quoque affirmabat Luciam ^b de cælis descendentem se admonere ut ad sanctum Januarii Magnumque martyres properaret, aiebatque se prædictos sanctos videre, et usque ad locum ubi requiescunt nominatim exprimens, ire desiderabat. Quo cum fuisset a parentibus adducta, presbyteris ac monachis loci illius eadem ex ordine replicavit. Pater autem puellæ tres denarios super contractam filix suæ manum positos, dextera sua manum illius ad altare cum munere porrexit: quod cum factum fuisset, mox mirum in modum per orationes sanctorum, in uno eodemque momento et denarii super altare ceciderunt, et puellæ integra mentis ac manus sanitas restituta est.

41. Erat etiam illis temporibus mulier quædam in villa quæ dicitur Erahah, distans a monasterio leucis duodecim, quæ per decem annos continua immundi spiritus vexatione laborabat. Hanc parentes sui plena

^a Nimirum Carleburgi honoratam 17 Martii. MAR.

A fide perduxerunt ad memoriam sanctorum martyrum stante Eburhardo presbytero juxta altare, ac missas celebrante. Cumque pro ea fuisset oratum, subito immundum nescio quid ac fetidum evomuit, pariterque cum vomitu egresso dæmonio curata et sanæ mentis effecta est, factaque peccatorum suorum confessione, gaudens et laudans Deum reversa est ad domum suam.

42. Vir quidam erat in regione illa, Freviricus nomine, de villa quæ vocatur Bettinga; cujus ancilla, vocabulo Gersuind, subito obmutuit, ac per septem continuos dies muta permansit; octavo autem die ad memoriam martyrum adducta, per merita eorum pristina restituta est sanitati. Nam cum in ecclesia publice missarum agerentur solemnia, et lectio legeretur Evangelii, stantibus omnibus juxta morem cum silentio et reverentia, illa repente quasi vi quadam acta erupit in vocem, et *Kyrie eleison* coram omni populo exclamavit, ac sic per virtutem Dei et merita sanctorum martyrum recepta locutione domum reversa est.

43. Dies erat natalitius sanctorum martyrum Januarii et Magni: præceptum est omnibus ad jus monasterii illius pertinentibus, viris ac mulieribus, ut ea die a rurali ac servili opere vacarent, diemque festum dicarent. Contigit in villa quadam, quæ a Schlavis [*Al.*, Schavis] Christianis habitabatur, ut unus eorum, parvipendens honorem sanctorum, cum suis exiret in agrum, metensque segetem et messem, congregaret in acervos, cæteris solemnes ferias celebrantibus. Interea igitur aer densissimas crevit in nubes, et tempestas sæva exorta est, fulgura ventique vehementer undique ferebantur, coruscationes quoque valde terribiles, et fulgura discurrentia horrorem nimium mortalibus ingerebant; factumque grande miraculum, Domino discernente inter venerantes et festa sanctorum ejus contemnentes. Omnes enim acervi frugum quos miser ille ea die messos congeserat cælesti igne consumpti sunt, cæteris quos vel ipse, vel concives ejus pridie messuerant illæsis permanentibus; tantusque timor ex hoc omnes percudit in circuitu, ut deinceps festa sanctorum summa colerent reverentia.

44. Contigit etiam in die solemnitatis ut puella quædam de villa Munbrunosi, nomine Selina, filia Bernalahi, de quotidiana vexatione maligni spiritus tam perfecte sanaretur, ut ab ea die nequam spiritus nunquam eam invaderet. Talibus quidem miraculis et aliis innumerabilibus, quæ brevitati studentes omittimus, Dominus noster Jesus Christus declarare dignatus est merita sanctorum suorum Januarii et Magni, quorum ossa ordine supra dicto translata et condita esse constat. Cæterorum vero corpora sanctorum, quæ vel eodem quo isti, vel alio tempore, adducta sunt, quo translata et condita sunt juxta fidem gestorum declarabo.

45. Locus est a monasterio Fuldensi decem et eo amplius leucis distans, ad Boream, nomine Rathe-

^b Colitur 15 Decembris. BOLL.

sthorph ^a, a monachis quidem habitatus, sed ad præfatum monasterium eo tempore ad Rabanum abbatem pertinentibus : in quo pulchram et divinis officiis congruentem noviter extruxit ecclesiam, quam picturis et diversorum varietate metallorum decenter ornavit, altaribus et crucibus auro argenteoque paratis vasisque diversi generis, quæ divinus cultus exposcit, congruenter adhibitis. In quam cum auctoritate Humberti, qui Herilolfum presbyterum illuc vice sua miserat, ossa beatæ Cæciliæ virginis, et sanctorum martyrum Tiburtii et Valeriani intulit, atque in sarcophago saxeo post altare posuit, singulorum ossibus in loculis singulis seorsum conditis, erectamque desuper, ut ei moris erat, ligneam tumbam auro paravit et argento. Titulum quoque rei gestæ seriem declarantem, metrico carmine compositum, litteris deauratis in circuito conscripsit, in hunc modum :

Postquam Rex regum Christus super æthera celsa
Victor conscendit, arbiter omnipotens,
Seruorum turbam hic liquit, plebemque fidelem
Qui verbo et factis plurima lucra darent.
Inter quos isti, quorum hic membra quiescunt,
Virtutum titulis eximii fuerunt.
Hi pompam mundi spernentes, rite tenebant
Martyrii palmam virginumque decus.
Germani ecce duo hic pausant, quos Virgo beata
Lucrata est Christo dogmata Cæcilia.
Valerianus adest unus, Tiburtius alter,
Nomine præclarus, clarior et meritis.
Has tres personas Romana ex arca meantes
Suscepit Raban, Christe, tuus famulus,
Patronosque sibi exoptans fieri, arte magistra
Ornavit tumulum, condidit et titulum.

46. Ædificavit etiam ecclesiam valde conspicuam in monte excelso, duodecim fere stadiis ad Orientem a suo monasterio distantem : quam cum ex præcepto Otgarii archiepiscopi per Reginbaldum chorepiscopum ejus in honorem beatorum apostolorum, patriarcharum, prophetarum, martyrum, confessorum atque virginum, omniumque sanctorum spirituum cœlestium fecisset consecrari, intulit in eam ossa sanctæ Felicitatis ^b matris septem filiorum martyrum, et sanctæ Concordiæ ; sanctorum quoque virginum Basillæ, Emmerentianæ, Candidæ ^c et Eutropiæ ^d quibus addidit ossa ac vestimenta sanctorum Aquilæ et Priscillæ, ^e Kalend. Octobr., erectamque desuper, sicut et in cæteris fecerat, ligneam fabricam auro argenteoque decoravit, scriptis ex

^a In litteris compositionis seu concordiæ, inter Wolfgerum Wirtziburgensem episcopum et Ratgarium abbatem Fuldensem initæ anno secundo Ludovici Augusti, fit mentio monasterii *Ratesdorf*, quod in diocesi Wirtziburgensi, cujus postea Humbertus episcopus, situm erat. Exstat charta de limitibus *Ratesdorf* apud Pistorium in *Traditionibus Fuldensibus*, pag. 514. Meminit hujus cellæ Rabanus in præfatione expositionis super Cantica ad Ludovicum regem. « Nuper, inquit, quando ad vos in cellula monasterii nostri, quæ vocatur *Ratesdorf*, vocatus veni, et sermo fuit inter nos de *Scripturis sacris*, » etc. *MAB.*
^b De hac et tribus sequentibus ætatem supra n. 45. *BOLL.*

^c Quæ hæc Candida, incertum. An ex iis quæ Romanæ passæ dicuntur in *Martyrologio Romano* 6 Junii, 29 Augusti, et 1 Decembris? *Id.*

^d An soror S. Nicasii, episcopi Rhemensis, cujus iuxta fit mentio? Utriusque natalis 14 Decemb. *Id.*

A utraque parte versibus, qui gestæ rei ordinem declararent, hoc modo :

Hic locus ecce tenet sanctorum condita rite
Ossa, simul memorans, et pia facta colit.
Mater Felicitas, sancta et Concordia, nutrix
Hippolyti, hic pausant, Candida et Eutropia.
Pauli itaque hospes Aquila hic, et Prisca quiescent,
Eugenia hic virgo atque Basilla manent.
Virginis Agnetis hic collactanea sistit,
Nempe Emerentiana, martyr et ipsa sacra.

47. Transtulit quoque eadem die ossa beatæ Leu-bæ ^f virginis, cujus Vitam atque gesta brevi dudum libello comprehendit; et posuit ea in crypta ejusdem ecclesiæ post altare, in honorem sanctæ Dei Genitricis, sanctorumque virginum Christi dedicatum, in arca saxeâ, quam etiam ligno circumdatam auri argenteique metallo decenter ornavit.

48. Sequenti autem die per manum prædicti chorepiscopi collocavit reliquias sanctorum episcoporum Cornelii, Callisti, Sixti ^g, Sinisii, Nicasii et Felicitis ^h, Stactei quoque et Pamphili presbyterorum, et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani ⁱ, Nerei et Achillei, Sebastiani quoque, Castuli et Romani, Papiæ et Mauri, atque Valeriani, sanctorumque virginum Cæciliæ, Eugeniæ atque Anastasiæ martyrum Christi in ecclesia beati Bonifacii martyris, in loco quo prius sanctum corpus illius quiescebat. Ædificavit enim ibi turrem lapideam post altare, in cujus turris summitate media condidit prædictorum ossa sanctorum, arcæ saxeæ diligenter inclusa : super quam culmen ligneum columnis quatuor sustentatum erigens, auro ornavit et argento. Intra quod arcam oblongam quadrangulo schemate factam posuit, quam etiam auro et argento atque lapidibus ornans, singulorum sanctorum imaginibus decenter expressis decoravit, versusque quasi ex persona ejusdem arcæ prolatis in circuito conscripsit, hoc modo :

Nonne quos noto locus hic et imagine signat,
Præclaros Christi ecce Dei famulos,
Qui corde in pavidò fubuerant sanguine sacro,
Post Christo jam animas exposuere suas.

Sed et in turre subjecta versus conscripsit; quatuor quidem in uno latere, et quatuor in altero, elegiaco carmine, hoc modo compositos :

Martyribus Christi, quorum hic (sacra) ossa quiescunt,
Rabanus humilis condidit hunc titulum.

^e Aliis *iv Kal.*; apud Browerum *vi Kal.*; in lib. *ii Antiquitatum Fuldensium* cap. 12, ubi hæc inscriptio : *Anno Domini 808 (lege 837) indict. xv, dedicatum est hoc oratorium jussu Otgarii archiepiscopi a Reginbaldo chorepiscopo vi Kal. Octob. in honorem beatorum apostolorum, patriarcharum, prophetarum, martyrum, confessorum atque virginum, et sanctæ Felicitatis matris vii filiorum*, etc. Sita est hæc ecclesia in monte Sancti Petri, adjacente monasterio Fuldensi ad Orientem, infra num. 50. *MAB.*

^f Agit de ea Rabanus poem. 110, 151, 155, 158. *BOLL.*

^g Hi tres fuerunt episcopi Rhemenses, e quibus Sixtus et Sinisius, aliis *Sinicis*, Browero *Sinisius* : coluntur 1 Septemb. *Id.*

^h Forte episcopi Rhemensis. 21 Febr. Rabanus poem. 32. *Id.*

ⁱ 25 Octob. Rabanus poem. 126. De aliis ante actum N. 15, 17, 29, 31. *Id.*

Horum tu, lector, si noscere nomina curas,
 Arca superposita pandit et ipsa tibi.
 Roma decus mundi, laus rerum, summa potestas,
 Hos jam lectores pontificesque habuit:
 Cum quibus hic pausant sumpti de partibus orbis
 Virtute clari, Christe, tui famuli.

In reliquis vero duobus lateribus, asclepiadeo carmine hos versus conscripsit:

Felices nimium atque beati,
 Quos rex Christus ovans arce superna
 Sanctis pro meritis collocat astris,
 Vitam perpetuam reddit et illis.
 Qui templum Domini gressibus intrant,
 Hos nunc admoneo, corde benigno
 Christum suppliciter ut prece pascant,
 Quod cum martyribus sidera præstet.

49. Aliorum autem sanctorum reliquias de diversis partibus orbis plurimas congregavit, atque in oratoriis, quæ tempore sui regiminis numero triginta construxerat, et ab episcopis in quorum diocesi fuerant, dedicari fecerat, honorifice collocavit. De quorum locis et consecrationum auctoribus atque temporibus, sanctorumque nominibus, quorum spoliis illustrantur si vita comes et divinus favor adfuerit, locis opportunis scire volentibus declarabo.

50. Cum igitur vir ille venerabilis monasterium sibi commissum per annos viginti a nobiliter rexisset, deposito curæ pastoralis pondere, ad ecclesiam, quam ad Orientem monasterii b in monte constructam esse supra dixi (Num. 46), se contulit: ibique manens ac Deo serviens, cœlesti philosophiæ vacabat. Erat enim in Scripturis a pueritia valde studiosus, et secundum donum sibi cœlitus datum lectionem divinatorum librorum plurimum adamavit, atque in his sæpius meditatus est. Unde etiam hortatu fratrum suorum atque amicorum aggressus est scribere expositiones librorum divinatorum, tam Veteris quam Novi Testamenti. Nam, ut ipse testatus est, primum scripsit anno ætatis suæ circiter trigesimo c in laudem sanctæ crucis duos libellos, hoc est unum metrico stylo, cum figuris mysticis, quæ in divinis libris longe ante prænotata sunt, ut in his manifestaretur Christi passio et redemptio nostra, in figura sanctæ crucis esse prænuntiata; in quo etiam soluta oratione subjecta est uniuscujusque figuræ explanatio: et sic viginti octo, excepta superliminari pagina, videntur in ea contineri figu-

a Anno 842, ut supra dictum. Trithemius hinc emendandus tum in anno, tum potissimum in fuga ad Ludovicum regem. BOLL.

b Additur apud Bollandum *sancti Petri*, quæ verba in aliis editis desunt. Rectius foret, in *monte Sancti Petri*. Lege præmissa num. 46. MAB.

c Anno Christi 815. BOLL.

d Aliis, *Staitulphum*, archiepiscopum Moguntinum, qui sedit ab anno chr. 814 ad 826, et sacerdotem ordinavit Rabanum; ei hos libros priores inscripsit an. Chr. 819. Id.

e Episcopi Lexoviensis cui dicavit Pentateuchum. Id.

f Episcopi Ultrajectensis, cui inscripsit libros *Josue*; quos solum tres numerat codex ms. Chiffletii. Id.

g Huic episcopo Herbiolensi obtulit suas in *Judice* et *Ruth* lucubrationes. Id.

A ræ, simul cum expositionibus suis. Sequentem autem libellum ideo conficiendum putavit, quem etiam in viginti octo capitulis breviavit, ut locutionem metrici prioris libelli in eo lucidiorem faceret. Post hæc scripsit ad Heistolfum d archiepiscopum de Institutione clericorum libros tres, in quibus de ecclesiasticis ordinibus, et officiis diversis quæ in ecclesia geruntur, ratio demonstratur, et ordo discendi ac modus dicendi verbum Dei declaratur. Ad quem etiam scripsit tractatum super Evangelium Matthæi, consummans illum octo libris. Cujus et hortatu fecit homilias diversas per totum annum, ad diversas festivitates. Et de variis vitiis atque virtutibus subjunxit sermones ad prædicandum populo Dei.

51. Post hæc rogatu episcoporum, Frecholfi e videlicet, Fridurichi f et Humberti g, scripsit in Octateuchum [Boll., Pentateuchum] commentariorum libros xxix, hoc est in Genesim libros iv, in Exodum libros iv, in Leviticum libros vii, in Numeros libros iv, similiter et in Deuteronomium libros iv, in Jesu Nave libros iii [Boll., iv], et in Judicum libros duos, in Ruth quoque librum unum. Fecit etiam, rogatu Hilcwini h abbatis, libros iv in expositione libri Samuelis et Regum. Similiter Ludovico imperatore i hortante, in Paralipomenon edidit libros iv. Scripsit præterea expositionem in historiam Judith, librum unum; et in historiam Esther similiter librum unum; quos tradidit Judith Augustæ. Librum quoque Machabæorum priorem, petente Geroldo archidiacono j, libellis duobus explanavit, sequentem vero libello uno. Librum quoque, qui nuncupatur Sapientiæ, hortatu Otgarii k archiepiscopi in tribus libellis, prout potuit, enodavit; et librum Jesu filii Sirach, qui appellatur Ecclesiasticus, decem libris similiter elucidavit. l In Jeremiam quoque prophetam xx libros expositionis juxta sensum majorum edidit. In Epistolas quoque Pauli hortatu Lupi m diaconi collectaneum fecit, colligens de diversis opusculis sanctorum Patrum sententias eorum, et in ordinem disponens, in xxx libris illum determinavit.

52. Sunt quoque alia opuscula ejus, quæ ad interrogata diversorum ei respondere necessarium fuit: quorum unum est de coepiscoporum n Ordinatione,

h Abbatis S. Dionysii et archicapellani sacri palatii Ludovici Pii. Id.

i At quæ præponitur præfatio, est ad Ludovicum regem Germaniæ, alterius filium. Id.

j Archidiacono sacri palatii, cujus familiari colloquio se frui tum in palatio Vangionum civitatis, id est Wormatiæ, scribit in præfatione Rabanus. Id.

k Fuit hic decessor Rabani in archiepiscopatu Moguntino, et sedit ab anno 826 ad 847. Ei etiam Ecclesiasticum inscripsit. Id.

l Absolvit post obitum Ludovici Pii imperatoris, qui incidit in Kalendas Julii anni 840. Obtulit filio ejus Lothario imperatori. Id.

m Lupus e discipulo Rabani abbas Ferrariæ in Francia. Id.

n Forte, *chorepiscoporum*, annotarat Colvenerius. Liber hic necdum typis vulgatus. Id.

super quo ad **Drogonem** ^a archiepiscopum scripsit librum unum. Ad **Notingum** quoque episcopum Veronensem, de Præscientia ac prædestinatione Dei, de gratia et libero arbitrio scripsit librum unum : in quo, quid recte sentiendum esset, ostendit. Nam ad Ludovicum imperatorem scripsit librum unum contra eos qui oblationem secundum Regulam sancti Benedicti destruere volebant : cui et misit epistolam consolatoriam post calamitatem quæ ei accidit ex parte filiorum suorum et optimatum ; in qua ex divinis testimoniis ostendit quod falsum iudicium non potest recte condemnare innocentem : in qua etiam novissime provocat eum ad indulgentiam in se commissorum. Postea hortatu ejusdem fecit collectarium unum de sentiis divinatorum librorum, in quo primum testimoniis divinis probavit, observan-

^a Drogo erat episcopus Metensis, dictus archiepiscopus ob pallii honorem et vicarii apostolici dignitatem a Sergio papa acceptam anno 844. **MAB.** — Est hic Drogo filius S. Caroli Magni ex concubina Regina, in palatio Ludovici Pii enutritus, dein episcopus Metensis, a Sergio II vicarius sedis apostolicæ in Gallia et Germania designatus anno Chr. 844. In epistola Sergii ad episcopos Transalpinos archiepiscopus Metensis appellatur, qua præclementia diu ante sub fratre suo Ludovico Pio usus, præsedit in concilio apud Theodonis villam anno 835, et Ebbonem

dum esse honorem parentum, et subjectionem potestati a Deo ordinatæ, deinde de diversis speciebus virtutum, et e contrario vitiorum, testimonia de auctoritate divina in eodem opere subjunxit, demonstrans qualiter cuicumque ordini in Ecclesia Deo militandum sit, quod opus XI capitulis consummavit. Ad interrogata quidem Bonosi abbatis respondendo, quomodo cognationis commistio declinanda sit, et magica ars divitanda, confecit librum unum. Scripsit quoque libellum unum ad Otgarium archiepiscopum, in quo primum de penitentia legitima et spe indulgentiæ ; deinde diversa capitula de canonibus diversorum conciliorum subjunxit, ad corrigenda hominum vitia et instituta religionis Christianæ roboranda. Præterea quoque Macario monacho petente de computo confecit dialogum unum ^b.

Rhemorum archiepiscopum gradu suo dejecit. Legendus Hincmarus in posteriori opere adversus Gotescalcum, c. 36, ubi leguntur subscripsisse : *Drogo archiepiscopus, Hetti archiepiscopus*, etc., et concluditur his verbis : « Hæc scriptura data est a Drogone, qui synodo præsidebat una cum Hetti episcopo Trevirensi, Fulconi, qui successor in sede Rhemensi Ebbonis designatus fuerat. » **BOLL.**

^b Adnotat Browerus : *Desiderata nonnulla in ms. expleat velim qui potest.* **BOLL.**

B. RABANI MAURI VITA ALTERA

AUCTORE TRITHEMIO

(Ex editione Georgii Colvenerii. — Accedunt notæ Bollandianæ, ex Actis Sanctorum, ad hanc Vitam.)

EPISTOLA DEDICATORIA.

Reverendissimo in Christo patri, illustrissimoque principi et domino, domino **ALBERTO**, sanctæ Moguntinæ ^a sedis et Magdeburgensis ecclesiæ archiepiscopo, sacri Romani Imperii principi electori, per Germaniam archicancellario, atque primati Halberstatensis ecclesiæ, administratori Brandeburgensium ^b, marchioni Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, et Sclavorum duci, Nurenbergensium burggravo, ac Rugiorum principi, Joannes **TRITHEMIUS** abbas monasterii sancti Jacobi Majoris apostoli in suburbio Herbipolensis civitatis, quondam vero Spanheimensis, ordinis sancti Benedicti, quidquid ad Deum oratio prævalet peccatoris.

Obedivi mandatis tuis, reverendissime præsul, et Vitam beati prædecessoris tui Rabani Mauri Magnentii, sacre quondam Moguntinæ sedis tuæ archipontificis, atque doctoris celeberrimæ opinionis atque doctrinæ, ex diversis temporum scriptoribus veraci et succincta narratione in unum volumen compor-

tavi. Nec mirum si plura gestorum ejus silentio pertransivi : quippe qui nullum ante me fixum, solidum et sufficientem de hæc ipsa materia potui habere scriptorem, sed primus auctor esse sine præcedente compellor, et ex multis atque diversis agellis decedentes colligere spicas, Domini quidem thesaurus novus messor manipulos inferre antiquos. Ab ejus namque transitu de hoc mundo ad Dominum usque ad nos, anni computantur quinquaginta novem atque sexcenti, cujus longa intercapedo temporis multa per eum gloriose facta perpetuam in oblivionem deduxit. Plures, fateor, historiarum scriptores varia laudum præconia de hoc beatissimo atque doctissimo viro in suis lucubrationibus passim hinc inde scripserunt, quorum tamen nullus Vitam ejus continuata serie composuit. Qua ex re labor mihi gravissimus occurrebat, quia dum per diversos auctores, quid quisque de Rabano scripserit, compulsus sum quærere, singula quæ reperi minus lepide atque

ascitus : vita functus 24 Sept. an. 1525.

^b Filius Joan. electoris Brandeburgensis.

^a Electus 9 Martii anno 1514, ante archiepiscopum Magdeburgensem et administrator Halberstadiensis ; dein a Leone papa X an. 1518 inter cardinales